

**КОГНІТИВНИЙ ХАРАКТЕР МЕТАФОРИ У МОВІ
ТВОРІВ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ**

Юлія РУСНАК,

Буковинський державний медичний університет,
yuliyarusnak@bsmu.edu.ua**COGNITIVE NATURE OF METAPHOR IN THE
LANGUAGE OF OLGA KOBLYANSKA'S WORKS**

Yulia RUSNAK,

Bukovinian State Medical University,
Researcher ID: S-8544-2016;
ORCID 0000-0001-9941-4 411

Юлія Руснак. Когнітивний характер метафори в мові творів Ольги Кобилянської. Цель статьи – проаналізувати структурно-семантичні особливості метафори в художественному дискурсі Ольги Кобилянської. **Актуальність дослідження** мотивована необхідністю углибоного аналізу художественного дискурсу Ольги Кобилянської для формування когнітивно-прагматическої концепції писательниці. **Новизна наукового дослідження** обусловлена тем, що когнітивний характер метафори в мові творів О. Кобилянської досліджується вперше. В статті використані **общенауочные методы** аналізу і синтезу, а також лінгвістическіе – описательный, структурный, сравнительно-исторический. **Выводы.** Для художественного дискурсу Ольги Кобилянської характерна конвергенція мовних засобів, в частині її твори насичені метафорами різної природи. Фіксуємо однословні і багатословні метафори. Серед однословних метафор домінують звернення. В багатословних метафорах семантическа нагрукка приходиться на один із компонентів синтаксическої конструкції. Багато метафор описують психическе состояние человека. При створенні метафорических конструкцій писательница использует такие образы: *душа, сердце, хлеб, лиши, пятно, солнце в душе.*

Ключевые слова: метафора, художественный дискурс, конвергенція мовних засобів, однословні метафори, багатословні метафори.

Робота художника над словом має кінцевою метою його подолання, оскільки естетичний об'єкт з'являється на межі слів, на межі мови як такої художник ніби перемагає мову, її власною мовною зброєю, заставляє мову, удосконалюючи її лінгвістично, подолати саму себе.

М.М. Бахтін

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Основною ознакою художнього дискурсу є образність – здатність свідомості читача на основі психоментальних операцій (асоціацій, порівняння, узагальнення тощо) інтерпретувати мовні явища. Можемо говорити про макрообразність (сукупність образів ХТ) і мікрообразність, яку реалізують засоби художньої виразності, передовсім метафора. “Метафора – семантичний процес, при якому форма мовної одиниці або оформлення мовної категорії переноситься з одного об'єкта позначення на інший на основі певної подібності між цими об'єктами при відображенні в свідомості мовця”¹. Пор. також “метафора – це перш за все спосіб відтворити індивідуальність конкретного предмета або явища, передати його неповторність”². Метафора імпліцитно відтворює інформацію про навколишній світ, про духовний світ людини, його

фізіологічні особливості. “Метафора є джерелом лексики, яка відтворює світ ідей, подій, процесів, абстрактних понять, конструйованих людиною”³, – стверджує Н.Д. Арутюнова. “Необхідність метафори виявляється особливо наглядно в тих випадках, коли вона виражає складні ряди думок, що виникають внаслідок невизначеної чисельності дій, слів тощо”⁴, тобто йдеться про те, що з погляду “здорового глузду” метафора – це плеонастична конструкція.

Мета статті - проаналізувати структурно-змістові особливості метафори у художньому дискурсі Ольги Кобилянської.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання метафоризації бере свої витoki ще з праць Арістотеля. Чимало закордонних мовознавців вивчали різні аспекти метафори: В. Апресян, Н. Арутюнова, А. Вежбицька, М. Джонсон, Дж. Лакофф, В. Телія, А. Чудінов та ін. Серед вітчизняних лінгвістів аналізом метафори займалися: О. Потебня, О. Тараненко, І.А. Камєнєва, Д. Малова, О. Калиновська, О.Б. Тимочко.

Метафору в мові художніх творів О. Кобилянської досліджували М.В. Скаб, Т.Є. Гуцуляк, О.О. Литвин, І. Гайдаєнко, Г.Д. Нікітчина.

Актуальність дослідження умотивована необхідністю поглибленого аналізу художнього дискурсу Ольги Кобилянської для формування когнітивно-прагматическої концепції письменниці.

Новизна наукової розвідки зумовлена тим, що

¹ Ukrainska mova: entsyklopediia [The Ukrainian language: encyclopedia], za red. Rusanivskiyi V.M., Taranenko O.O. ta in., K.: Vyd-vo “Ukr. entsykl” im. M.Bazhana, 2004, P. 334 [in Ukrainian].

² Arutiunova N.D. Yazyk i mir cheloveka [Language and world of human], M.: “Iazyki russkoi kultury”, 1999, P. 346 [in Russian].

³ Ibidem, P. 363.

⁴ Potebnia O.O. Teoreticheskaia poetika [Theoretical poetics], M.: Vysshaya shkola, 1990, P. 205 [in Russian]

когнітивний характер метафори у мові творів О. Кобилянської досліджується вперше.

У статті використано загальнонаукові методи аналізу й синтезу, а також лінгвістичні – описовий, структурний, порівняльно-історичний.

Виклад основного матеріалу. За структурою метафори поділяються на однослівні та багатослівні. Однослівні метафори зазвичай використані у функції звертання: *Я тобі буду служити, ти велика безсердечна, самото, і пісні свої покладаю у ніг твоїх*⁵ – цей контекст побудовано на засадах металогії, конвергенції мовних засобів (*буду служити* “оспівувати, розповідати”; *покладаю до ніг твоїх* – фразеологізм).

Пор. також: *Лишися тут і пережди, доки буря не устане, а то завіє тебе кудись, ти, дрібна пташино!*⁶. *Але я бачу, що ти не своя, зозулько! Ходи, їж що! Відтак підемо на прохід*⁷. Тоді “музика” – так звали ми її не раз – починала оглядати уважно свої руки, неначе відкривала на них плямку, вставала і, ніби добачивши на своїй сукні щось до зашиття, опускала повільно голосну кімнату⁸.

Більшість метафор, зафіксованих у творах Ольги Кобилянської, багатослівні. О.О. Потебня стверджував, що “відповідно до форми метафора виражається: а) членом речення, б) цілим реченням або кількома. В останньому випадку метафора має форму алегорії, або уподібнення”⁹. Н.Д. Арутюнова зазначає, що для виконання первинних для мовної комунікації функцій суб’єкта і предиката сформувалися два основних семантичних розряди слів – ідентифікувальні імена і семантичні предикати¹⁰. Тож зазвичай метафора виникає внаслідок “образності” головних членів речення – підмета або присудка.

Так, у художньому дискурсі про тяглість історичного процесу заклик не забувати минуле імпліцитно відтворено у метафорі з яскравою образністю у об’єктній позиції *пасма золотого не згубить за собою*, щодо майбутнього використано метафору *будучність ваша не розіб’ється* з опертям на переносне значення дієслова *розіб’ється*, пор.: *Пасма золотого не згубить за собою...щоб не згубили сліду матері вашої, і батька, і діда, і прадіда...а будучність ваша не розіб’ється*¹¹.

У багатослівних метафорах семантичне навантаження припадає на один із компонентів синтаксичної конструкції. Пригадаймо думку Н.Д. Арутюнової: “Метафора індивідуалізує предмет, відносячи його до класу, до якого він не належить. Вона працює на категорійній помилці... Метафора усуває обмеження на сполучуваність. Метафора веде до створення узагальнених, знебарвлених предикатів, здатних сполучатися з різнотипними суб’єктами. Ламаючи семантичні бар’єри, метафора усуває межі між логічними порядками”¹². Так, до узвичаєної конструкції *здвигають байдужно рамена* долучається семантично значущий об’єктний компонент *до пісень діда й прадіда свого*, який створює метафору *здвигають байдужно рамена до пісень*

діда й прадіда свого, завдяки йому імпліцитно виражається інформація “бути байдужим до минулого”. Звернімо увагу, що у метафорі є ключове слово *байдужно*, напр.: *Може, то й вони туманять мене й шепчуть, що і внуки мої, а твої діти здвигають байдужно рамена до пісень діда й прадіда свого, і казок їх про правду й неправду не хочуть знати, а ще менше – віщування про будучність!*¹³.

Метафори властиві психологічній сфері життєдіяльності людини: сфері сприймання дійсності через душевні переживання, через внутрішній світ людини, гаму емоцій, почуттів, мрій, волі. Ольга Кобилянська увійшла в українську літературу як тонкий психолог, дослідник психології людини, майстерний художник душі особистості. Її герої чуттєві, наділені різними почуттями та емоціями, через які проявляється ставлення до навколишнього світу.

Виокремлюємо схему метафори: підмет – абстрактний іменник на позначення психологічного стану людини + присудок зі значенням процесуальної ознаки людини, конструкцію підсилне інверсований порядок слів: *розстелилася жура*. У художньому дискурсі використано ще один художній засіб – стале порівняння *як ока в голові*, пор.: *На її перед часом постарілім ніжнім лиці розстелилася жура. Пряла ще тильніше. Він дивився на волі. Василь виховав їх. А тепер доглядали їх усі, як ока в голові!*¹⁴.

У наступному прикладі спостерігаємо конвергенцію засобів художнього мовлення: метафора, якій передують порівняльний зворот, + абстрактний іменник + присудок зі значенням стану людини + обставинний поширювач на основі синекдохі: *Неначе мряка, лягав смуток на молоді й старі уми!*¹⁵.

Абстрактний іменник може посилювати підрядне означальне речення *мені її Бог поклав у серце* з опертям на підметі-теонімі – Бог, напр.: *Звідси туга у мене, що мені її Бог поклав у серце, а ніхто не міг утихомирити!*¹⁶.

У психологічній сфері життєдіяльності людини сталою є схема метафори: абстрактний іменник, зазвичай увиразнений низкою означень, + дієслово зі значенням “покривати щось чимось”: *сором обгорнув мене; прикрий неспокій обгорнув мене; неказанно важке, сумне чуття обгорнуло її душу; глухий біль, неописанне озірчення обняли мене; мене обгорнуло якесь сумне вдоволення; мене обняла нетерпеливість; се пересвідчення обнімає мою душу якоюсь лиховісною наміткою; обгорнена гарячою струєю сорому і переляку; неказанна розпука обгорнула мене. Напр.: Сором обгорнув мене. Прикрий, глибокий сором, а потім препогане почуття упокорення!*¹⁷. Метафору підсилює повтор та парцеляція.

Наступні приклади метафори увиразнені оксюмороном та антитезою. Пор.: *І вона дала спокій, він не прийшов, а мене обгорнуло якесь сумне вдоволення.../ Мене обняла нетерпеливість, туга; я сміюся сльозами, а*

⁵ Kobyljanska O.Yu. Zibrannya tvoriv: u 10 t.[Collection of writing works: in 10 volumes], za red. V. I. Antofijchuka, S. D. Kyrylyuk ta in., Chernivtsi: Bukrek, 2013, Vol. I, P. 306 [in Ukrainian].

⁶ Ibidem, P. 168.

⁷ Ibidem, P. 290.

⁸ Ibidem, P. 278.

⁹ Potebnia O.O. Teoreticheskaia poetika..., op. cit., P. 207.

¹⁰ Arutiunova N.D. Yazyk i mir cheloveka..., op. cit., P. 347.

¹¹ Kobyljanska O.Yu. Zibrannya tvoriv: u 10 t..., op. cit., Vol. I, P. 414.

¹² Arutiunova N.D. Yazyk i mir cheloveka..., op. cit., P. 348, 363.

¹³ Kobyljanska O.Yu. Zibrannya tvoriv: u 10 t..., op. cit., V. I, P. 411.

¹⁴ Ibidem, Vol. I, P. 300.

¹⁵ Ibidem, Vol. I, P. 301.

¹⁶ Ibidem, Vol. I, P. 306.

¹⁷ Ibidem, Vol. I, P. 428.

плачу радістю... перейнятим плачем!¹⁸.

Фіксуємо низку метафор, які утворені за зазначеною моделлю і відображають психологічний стан героїв: *Щось замкнуло мені уста, на течію думок уклалося щось гамуюче, і якийсь прикрий неспокій обгорнув мене.* / *А відтак здається мені, що я одна з тих натур, себто одна з тих неудачників, котрі ніби до всього мають хист, а проте не доводять до нічого! Се пересвідчення обнімає мою душу якоюсь лиховісною наміткою.* / *Глуха, неказанна розпука обгорнула мене.* / *При її послідніх словах обгорнуло мене неказанно гірке чуття, але разом з тим піднялася вся гордість моєї істоти...!* / *Мене обгорнула шалена розпука, і я приступила до неї.* / *Мене обгорнув якийсь сором.* Ціла його істота свідчила мені чомусь наглядно о тім, що за цілий час розлуки не займалися його думки ані разу мною! / *Мене обняла гірка нетерпеливість, подібна до лютості.* Чи був се також наклін до терпіння, до туги, що жив у мені, тяжив так дуже в душі? / *Нагинав не раз додолу, давив!* / *Мене обгорнув хвилиний сум, і я поглянула знов на нього.* / *Мене обгортав неспокій при думці, що прийдеться небавом проживати з чужим незнайомим чоловіком під одним дахом, стрічатися з ним по кілька разів денно, сидіти разом при столі, відповідати на його питання.* / *Якась мізерна порожнеча обняла мене, і я відчула, що моє положення в житті дуже глупе і без змісту.* / *Коли я вертала додому і холодний нічний воздух охолодив моє чоло, то й зникла та олов'яність, що була обгорнула мене в товаристві.* / *Тихими самотніми хвилями обгортає мене невимовна туга за ним, і думки, що він мене любить, що тужить, може, так само за мною, наповняє мене якимсь упоюючим, неказанно гарним чуттям!* / *Отся музика пригадує мені завжди мою дорогу бабуню, а коли нагадує її, обгортає мене глибока туга за спокоєм.* / *Я не знаю, але мене обгортає сум, коли чую не раз, як наша молодіж кепкує собі з старих!¹⁹.*

Особливістю художнього дискурсу О. Кобилянської є скупчення метафор, проте сталим образом є душа, серце як втілення душевного стану. Про лексему душа як вияв психологізму О. Кобилянської писала М.В. Скаб²⁰. Метафори зі словом душа зазвичай відповідають схемі: процесуальна ознака людини (дієслово зі значенням конкретної фізичної дії) + іменник душа як вияв переживань, пор.: *І не може позбутися якогось смертельного подиху, що обхопив її під час сього співу над гробом!* / *Не може зогріти своєї душі!...* / *Се краса, котрою вона розкошується, в котрій купає свою душу й котра відбивається в її великих дожидаючих очах...* / *Внутрішня краса душі стає чимраз більше тією властивою потугою (і в любові), що бере верх, яку досі в оковах держали.* / *З того часу*

*перестала я з душі сміятися!*²¹.

Письменниця використовує модифікований фразеологізм *кривити свою душу* як синонім до дієслова *коритися*, пор. фразеологізм *кривити душею* “говорити неправду”: *Вона зачне коритися, кривити свою душу, старатися всіми можливими й неможливими способами з'єднати собі вашу прихильність!*²².

Фіксуємо такі метафоричні одиниці з лексемою серце: *Не прощався зо мною, бо – як казав – не мав відваги “ломити” мені серце.* / *Вже вона для нього серця не має і жде лише, щоб проклин достиг його!*²³.

Слово хліб у творах буковинських письменників кінця XIX – початку XX ст. і О. Кобилянської зокрема використовується у переносному значенні, стає символом достатку, добробуту. Пояснення цього феномена культури в етимології слова; псл. *hleby* “хліб” (спочатку “майно, багатство роду”; припускається запозичення з герм. мов *hlaiwa- “хліб”)²⁴. Напр.: *Доборовся й хліба, але се – побічна річ.* / *Дайте артистові чи артистці безжурний бит, забезпечте його матеріально, щоб не журився хлібом з дня на день, відберіть йому тії паралізуючі його клопоти, а побачите, чи не буде так само працювати одружений, як “на волі”.* / *Як кажу, що можна задля маєтку оженитися артистові з панною і жити в мирі і в злагоді, працювати ліпше і свобідніше, як у журі за хліб насущний, марнуючи час і енергію...!* / *Не все можна міняти свою індивідуальність за хліб, хоч би і в найбільших і найбагатородніших замірах.* / *Правда, як каже добродій О., хліб буває часто мотором усяких рухів у житті, але так само буває він і смертною косою моральному життю.* / *Коли родичі висилають сина до школи, вони висилають його в тій цілі, щоб знав заробити на хліб!*²⁵.

Проте у художньому дискурсі наявні індивідуальні метафори на основі яскравої образності. Образ лілії (лелії) у поєднанні зі сталим образом душі як втіленням психічного стану (душевного сум'яття) використано для втілення думки про ширі почуття та відкритість жінки. Причому у контексті образ лілії розвивається, має поширення, пор.: *Витрясла йому всі лілії зі своєї душі під ноги, а він не пізнав їх.* / *Думав, що то такі цвіти, котрі в'януть і в воді відживають наново. Але одні лілії не оживають насвіжо в воді...!*²⁶.

У наступному контексті простежуємо декілька засобів художньої виразності (метафор), напр.: *серце наповнене смутком* – стала загальнонародна метафора на позначення “невеселого настрою”; *душа наповнилась, перейнялась... хилиться*; а у порівняльному звороті використано образ лелії. О.О. Потебня стверджував, що “метафора – скорочене порівняння”²⁷. Пор.: *Моє серце, наповнене смутком, перенялося його жалем і приняло його в себе... Чи я вмю терпіти? Чи в мене вже з натури наклін до того? Чи се ознака великої душевної*

¹⁸ Ibidem, Vol. I, P. 96, 100.

¹⁹ Ibidem, Vol. IV, P. 289, 106, 133, 143, 149, 160, 175, 190, 220, 259, 260, 284–285, 289, 290.

²⁰ Skab M. “Leksema dusha yak vyjav psykhologizmu Olhy Kobyljanskoj” [The lexeme soul as a manifestation of Olga Kobyljanska's psychologism], *Naukovyj visnyk Chernivetskoho universytetu* [Scientific Bulletin of Chernivtsi University], Vyp. 216–217, Chernivtsi: Knyh–21, 2004, P. 201–206 [in Ukrainian].

²¹ Kobyljanska O.Yu. Zibrannya tvoriv: u 10 t..., op. cit., Vol. I, P. 287, 115, 415, 283.

²² Ibidem, 335.

²³ Ibidem, P. 283, 240.

²⁴ Etymologichnyi slovnyk ukrayins'koyi movy [Etymological dictionary of Ukrainian language], K.: Nauk. dumka, 1982–2012, Vol. VI, P. 15 [in Ukrainian].

²⁵ Kobyljanska O.Yu. Zibrannya tvoriv: u 10 t..., op. cit., Vol. I, P. 410, 418, 420, 431, 333.

²⁶ Ibidem, P. 282.

²⁷ Potebnia O.O. Teoreticheskaia poetika..., op. cit., P. 204.

немочі, що душа моя хилиться так до смутку, мов той цвіт лелії додолу²⁸.

У творах буквинської письменниці використано ще один образ – брудна пляма на позначення важких спогадів, пор.: *Від часу до часу відчуваю на своїй душі ту брудну пляму і, мабуть, не змию її ніколи. Я подала йому свою душу, розложила її перед ним, мов вахляр, а він – мужик... З неописаною погордою вимовила се слово²⁹.*

У іншому контексті образ плями втілено у форму дієприкметникового звороту **нап'ятоване самолюбством і ненавистю**, до того ж дієприкметник **нап'ятований** сприймаємо як okazіonalіzm. Напр.: *При ній пізнала я інше життя, як дотеперішнє, нап'ятоване самолюбством і ненавистю, у неї найшла я пошанування і любов, і для неї не була я одною з тих, над котрими добрі люди мусять і без любові мати милосердя³⁰.*

Образ плями (п'ятно) письменниці використала для реалізації філософських роздумів про смерть: *На нім смерть своє п'ятно витиснула й жде лиш свого часу, щоб його із собою взяти³¹.*

Сталим образом, з яким асоціюється радість, у мові творів О. Кобилянської є образ *сонця у душі*, зреалізований метафорою та порівняльним зворотом. Пор.: *Одного дня, – говорила дальше, по хвилі глибокого віддиху, – розійшлися ми лише так, до “завтра”; я з усміхом на вустах і з сонцем у душі, бо ми мали знов бачитися. / Але, коли вже спинявся на мені її погляд, то в моїй душі немов сяло сонце³².*

Метереологічна номенклатура активно функціонує у сфері психології і створює оригінальні метафори, напр.: *Ніколи не зазнавала зворушуючих почувань; в її душі – погода. / В її душі хмарно, і вона потребує тепла і простору...³³.*

У переносному (метафоричному) значенні авторка використовує дієслова-присудик, напр. *прикувати*, пор.: *Вона – артистка. Неспокійна, змінчива, мов те море, але й гарна, мов море. Хто мав би ту силу прикувати її назавсідки до себе!³⁴.*

Образність переносного значення дієслова *прикувати* реалізує дієприкметниковий зворот. Пор.: *Якраз, запевняв мене, мав на думці писати до мене в одній справі, а навіть задумував мене особисто відвідати, чого вже давно бажав; лише він завсідки так прикований працею до дому, що годі своїм особистим бажанням дати волю³⁵.*

Авторка широко використовує метафоричні значення дієслів для відтворення семантики “мовлення”, напр., “звукова” сема зумовлює переносне значення дієслова *калатати* “говорити”. *Е! Що вже той порадить! Він знає лише калатати про свою біду та про те, що зі своїми*

дітьми гине з голоду³⁶.

У наступному контексті ідею мовлення реалізує метафорична конструкція, зумовлена переносними значеннями дієслів *бавити* “розважати чим-небудь дорослих³⁷”, *колоти* “відповідати уїдливі”, переносне значення дієслова *колоти* актуалізує авторка графічними засобами: *Я говорив їм кусливі фрази, бавив такими ж дотепами, а вони “кололи” мене³⁸.*

Переносне значення дієслова *класти* “говорити” реалізує дієприкметниковий зворот *сим разом скупо кладених*, увіражений прислівником *скупо*. Семантику “мовчати” відтворює конструкція *не переходило її уста*, напр.: *З її слів, сим разом скупо кладених, виходило, що жила з тим “Малининим сином” і любила його, хоч слово “любов” не переходило її уста³⁹.*

Значення “розуміти” виражає переносне значення дієслова *відгадати* у формі умовного способу: *Тебе й сліпий відгадав би, а не то я! Але я не дурно тобі раз казала: царство на землі належить тобі!⁴⁰.*

У наступному контексті використано стилістичну фігуру ампліфікацію, причому другий синонім – метафорична конструкція з порушенням синтаксичних зв'язків *розцвісти мала мене* – підсилений заперечною часткою *ні* у формі еквівалента речення: *Таку широку любов, що мала мене вповні розвинути, ні, розцвісти мала мене, віддала я йому⁴¹.*

З семантикою “сприйняття” використано переносне значення дієслова *збудити* у метафоричній конструкції *збудило її увагу*, напр.: *Щось притягуюче, силуєче, щось таке, що збудило її увагу⁴².*

Виокремлюємо метафори, сформовані міжпарадигмальним перенесенням значення, такі метафори містять ключові слова – професіоналізми. Так, фіксуємо метафори, які перейшли з:

- мистецької сфери, галузі скульптури: *Я заодно думала: всі ми повинні різьбити самі себе. Всі. / Я бачила себе “вічним Жидом”, що ходив від хати до хати, від села до села, від столиці до столиці і будив братів і сестер до різьблення самих себе⁴³.*

- з музичної сфери: *Саме в нашій житті грає гармонія велику роль, і коли б ви справді хотіли в нас остатися, ми творили б викінчене тріо. / Я страшно цікава. Що за пригода здавила “музику” її нервів?⁴⁴.*

- з театральної сфери: *А тепер не робіть сцен, лиш ходіть. Інакше загнивають на вас на смерть. / Не накладаймо на свої душі маски / Я без усяких інтродукцій скажу: наша жінка середньої верстви (нема де правди діти) не є це в повнім значенні слова “культурна”; не є душею самостійна, є поки що це лялькою, навіть без артистичного закрою...⁴⁵.*

²⁸ Kobylyanska O.Yu. Zibrannya tvoriv: u 10 t..., op. cit., Vol. I, P. 246

²⁹ Ibidem, P. 283.

³⁰ Ibidem, Vol. IV, P. 281.

³¹ Ibidem, Vol. I, P. 411.

³² Ibidem, Vol. I, P.282, 282.

³³ Ibidem, Vol. I, P. 310, Vol. IV, P. 336.

³⁴ Ibidem, Vol. I, P. 227.

³⁵ Ibidem, Vol. I, P. 429.

³⁶ Ibidem, Vol. I, P. 300.

³⁷ Slovník ukrajinšoi movy [Dictionary of the Ukrainian language], za. red. V.V. Zhaivoronok, Kyiv: Prosvita, 2012, P. 37 [in Ukrainian]

³⁸ Ibidem, Vol. I, P. 190.

³⁹ Ibidem, Vol. I, P. 233.

⁴⁰ Ibidem, Vol. I, P. 267.

⁴¹ Ibidem, Vol. I, P. 281-282.

⁴² Ibidem, Vol. I, P. 215.

⁴³ Ibidem, Vol. I, P. 422.

⁴⁴ Ibidem, Vol. I, P. 271, 276.

⁴⁵ Ibidem, Vol. I, P. 428, 268, 332.

- з сакральної сфери: *Може, то єсть, як казав Гамлет, щось більше, міже небом і землею, ніжє наша шкільна мудрість утримує. А от і деякі люди ввійшли в містику. /Я мовчки молилася до неї⁴⁶.*

- з фінансової (торговельна) справи: *У кожнім образку знаходилася, як не раз говорила, якась частина її істоти, а тепер мали б іти дорогою простого крамарського товару? Ні, я не згодилася. / Се щось цілком без сильних акцій, – замітила та, підносячи здивовано брови вгору.../ Ну, – сказала я, – не кожодий годен творити голосні акції, але я не знаю, воно здається мені таким смутним і блідим...⁴⁷.*

Виокремлюємо так звані розчленовані поняття, які не мають конотативного забарвлення. З погляду сучасного дослідника – плеонастичні, але, ймовірно, на той час були узвичаєними (стереотипними) конструкціями: *зложити візит, справляти вдоволення, відкинути оправдання, брати за пана, чути мене на самоті, тишитись симпатією, робити закиди й уваги, числитись з грішми, зрікатись приємностей, стати до бранки, йти на прохід, йти на жарти*. Напр.: *Де твій чоловік? – спитала я її, коли зложила мені візит, елегантна, пишна, мов княгиня. / Сям-там чути було в лісі сумну думку гуцула, що все справляло їй превелике вдоволення. / Звісно, він осердився, коли пани спокійно і безсердечно відкинули його оправдання й дозволили відповідати лиш на те, що його питалися. / А видиш? Коли ж вони, розумні, такі добрі, то чому ж ти не береш собі якого за пана? / Чуєш мене на самоті, коли в лісі сама-одна. / Тишилася великою симпатією межі своїми товаришками по заняттю, а навіть і самі професори, гострі подеколи до нечестності супроти своїх учеників і учениць, любили її по-батьківськи і робили їй свої закиди й уваги в найлагідніший спосіб, щоб лише не диткнути її. / “Я не можу зрікатись всього так, як ти!” – говорила не раз роздрознено, коли я напаминала їй числитися лиш з грішми і зрікатися деяких приємностей. / За кілька неділь старший, Василь, мав стати до бранки / А як стоїть діло з бранкою?⁴⁸*

Деякі фразеологізовані словосполучення побутують у мовленні сучасних діалектоносіїв: *не мати діла, взяти дитину за свою, в парі прийти на світ, хату поставити, поставити стодолу, не мати серця до чогось, справити похорн*. Напр.: *Та поки що він не хоче мати з бабами ніякого діла. / За тиждень в тому саму днину, що я її мала вбити, взяла вона темну дитину – три роки дівчинка – до себе за свою. / Гей, гей, саміська жінка! Або я в парі прийшла на світ, щоб сама боляса? / За ті гроші дати себе їй своєї “жінки” хату поставити. / Або поставити стодолу, хоч і малу, як її ставлять німецькі господарі; або податки полатити і інші громадські дачки. / І тому, що він не був такий злий мужик, як інші, а був завжди добрий і чесний, і що хлопчисько не мав серця до війська, мимо свого медвежого здоров'я й сили... / Треба було справити похорон, як вона вмере⁴⁹.*

Висновки. Для художнього дискурсу Ольги Кобилянської характерна конвергенція мовних засобів, зокрема її твори насичені метафорами різної природи. Фіксуємо однослівні та багатослівні метафори. Серед однослівних метафор домінують звертання. У багатослівних метафорах семантичне навантаження припадає на один із компонентів синтаксичної конструкції. Чимало метафор описують психічний стан людини.

Виокремлюємо 2 схеми: а) підмет – абстрактний іменник на позначення психологічного стану людини + присудок зі значенням процесуальної ознаки людини: *розстелилася жура*; б) абстрактний іменник, зазвичай увиразнений низкою означень, + дієслово зі значенням “покривати щось чимось”: *сором обгорнув мене, прикрий неспокій обгорнув мене, обгорнена гарячою струєю сорому і переляку* та ін. Часто метафору підсилюють порівняння, інверсія, оксюморон тощо.

При створенні метафоричних конструкцій письменниця використовує такі образи: *душа, серце* (для передачі психо-емоційного стану героїв), *хліб* (на позначення майнового стану), *лілеї* (у значенні чистої дівочої любові), *брудна пляма* (для позначення важких спогадів), *сонце у душі* (для змалювання радісних подій). Метафори містять низку дієслів, вжитих у переносному значенні.

Виокремлюємо метафори сформовані на основі міжпарадигмальних перенесених значень, які походять з мистецької (скульптура), музичної, театральної, сакральної, фінансової сфер.

У художньому дискурсі Ольги Кобилянської фіксуємо плеонастичні, фразеологізовані конструкції – розчленовані поняття: *зложити візит, справляти вдоволення, відкинути оправдання, брати за пана, стати до бранки, йти на прохід*.

Yulia Rusnak. Cognitive nature of metaphor in the language of Olga Kobylyanska's works. The purpose of the article is to analyze the structural and semantic features of metaphor in the Olga Kobylyanska's artistic discourse. **The relevance** of the article is determined by the need of further in-depth study of Olga Kobylyanskaya idiostyle in order to form a cognitive-pragmatic conception of the writer's artistic discourse. **The novelty of scientific work** is due to the fact that the cognitive nature of metaphor in the language of the O. Kobylyanska's works is studied for the first time. **Research methods.** In the article as the main general scientific methods of analysis and synthesis are used, as well as linguistic – descriptive, structural and comparative and historical methods.

Conclusions. Olga Kobylyanska's artistic discourse is characterized by the convergence of linguistic means, in particular, her works are full of metaphors of different nature. We recorded one-word and multi-words metaphors. One-word metaphors are dominated by addresses. In multi-words metaphors the semantic load falls on one of the components of the syntactic construction. Many metaphors describe the mental state of human. Often the metaphor is complemented by comparison, inversion, oxymoron etc.

In creating of metaphorical constructions the writer uses the following images: *soul, heart* (to convey the psycho-emotional state of the characters), *bread* (to denote the property status), *lilies* (means pure girl's love), *dirty spot* (to denote difficult memories), *the sun in souls* (to depict joyful events). Metaphors contain a number of verbs used figuratively.

Key words: metaphor, artistic discourse, convergence of linguistic means, one-word metaphors, multi-words metaphors.

Руснак Юлія – кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства Буковинського державного медичного університету. Автор понад 60 наукових праць, співавтор 4 монографій, національного посібника з української мови як іноземної і навчально-методичного підручника з грифом МОЗ України.

Rusnak Yulia – PhD of Philology, Associate Professor of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Bukovinian State Medical University. dialectology, ethnolinguistics, teaching Ukrainian as a foreign language. Author of more than 60 scientific works, co-author of 4 monographs, national textbook of Ukrainian as a foreign language and textbook approved by Ministry of Health of Ukraine.

Received: 23.01.2021

Advance Access Published: March, 2021

© Yu. Rusnak, 2021

⁴⁶ Ibidem, Vol. I, P. 426, 276.

⁴⁷ Ibidem, Vol. I, P. 258, 285, 285.

⁴⁸ Ibidem, Vol. I, P. 292, 113, 117, 121, 122, 255, 255, 299, 302.

⁴⁹ Ibidem, Vol. I, P. 130, 241, 241, 300, 301, 303, 312.